

Василь ЛИЗАНЧУК (Львів)

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В АРХЕТИПАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Ідеологічна боротьба навколо творчості Тараса Григоровича Шевченка триває досі. Влада кожної системи намагалася приватизувати Шевченка, зробити з поета “вжиток” на свою користь. Наприклад, комуністична система ставила собі на службу Шевченка, оголошуючи його “революціонером-демократом”, “другом колгоспних трудящих мас”, “поборником дружби між російським і українським народами”, “ненависником українських буржуазних націоналістів”, “революціонером-атеїстом” тощо.

Когорти новітніх “десакралізаторів” (Ліна Костенко) нав’язують ліберальні політичні міти про Шевченка, якого ми начебто “не знаємо”, – “шамана”, “мітотворця”, “відьмака”, “вурдалака”, космополіта-“загальнолюда”. Деякі самозакохані постмодерні “творці” висловлюються ще брутальніше і вульгарніше.

Насправді, Т. Шевченко найголовніший критерій українськості кожного, хто претендує називатися українцем. Шевченко запропонував нам духовний імунітет проти будь-яких лжеістин.

Тараса Шевченка не можна приписати до якоїсь сучасної політичної партії. Він найглибшим корінням зв’язаний зі своїм національним ґрунтом. Вчитаймося, вслухаймося в поетичний універсал української самостійності, що є художньо промовистим, ідеологічно бездоганим:

*В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

Розшифровуючи національно-політичне наповнення цієї згущеної мистецької формули, услід за дослідником Шевченкового світогляду Олександром Лотоцьким, зауважмо, що йдеться про “розвій в незалежній самостійній державі” (“своя хата”) “властивих народів правних засад” (“своя правда”), “відпорну міць національного організму” (“своя сила”) та “відповідний народньому світогляду політичний устрій, що забезпечує свободне життя всім елементам нації (“своя воля”)”. Форма національних максимально сконденсованих символів, у якій викарбував Тарас Шевченко свої політичні заповіді, без сумніву, є набагато ефективнішою за всі публіцистичні “глаголи” його послідовників, бо вона промовляє безпосередньо до наших сердець, руйнує раціональну псевдозалежність, фальшиву компромісність, розкодує найпотаємніші праоснови національного організму в кожному з нас, “огнем невидимим пече замерзлі душі”.

Історію свого життя Т. Шевченко назвав частиною історії всієї України. Грузинський письменник А. Церетелі, розповідаючи про свою зустріч із Т. Шевченком, зазначив, що він “вперше зрозумів із його слів, як треба любити країну і свій народ”.

Тарас Шевченко жив в епоху, коли російська державно-правова доктрина утверджувала інтегральний постулат про існування “триединого русского народа” (великороси, малороси і білоруси) – це “русские”.

Нині також триває безцеремонна антиукраїнська агресія “русского міра”. Політики, які грають на настроях зросійщених громадян, мають достатню фінансову базу для “втілення своїх ідей в життя”. Активно реєструють в Україні нові видання, які не лише за мовою – за суттю своєю антиукраїнські. Наприклад, на титульній сторінці журналу “Русское слово” за листопад 2010 р. (журнал зареєстрований 26. 02. 1996, перереєстрований Держкомітетом України 30. 08. 2004 р., засновник “Движение Владимира Мономаха “Русь” у м. Красний Луч Луганської області) великими літерами без будь-якого сорому написано: “Русские, украинцы, белорусы – единый народ русский”. На першій сторінці безпардонно зазначено, що “Григорий Саввич Сковорода – русский философ и писатель”, на 28 сторінці також цинічно нав’язується думка, що немає української культури, а є лише “общерусская”. Вихваляючи Сталіна, доктор філософських наук В. А. Акулов зухвало стверджує, що “вектор исторического развития страны был определен И.В. Сталиным абсолютно точно. Верно были избраны и средства, которые могли привести к реализации вставших перед государством геополитических задач”. Невже в “науковій методології історичного дослідження”, якої дотримується В. А. Акулов, не знайшлося місця для правдивого інформування про голодомор-геноцид в Україні, організованого Сталіним і його поплічниками, винищення національно свідомої української інтелігенції, найбільшї втрати українців у Другій світовій війні у процентному відношенні до кількості населення в Україні.

Крім прямої військової, політичної та культурної агресії, Росія вела й веде проти України широко закроєний пропагандивний наступ, ціллю якого є:

- довести всьому світові, що жодної України взагалі немає й ніколи не було, є лише “южная окраина России”, Новоросія;
- якщо це не вийде повною мірою, то довести, принаймні, що нема й не було жодного українського народу;
- як не вдасться й це, то довести хоча б, що нема і не може бути жодної української культури, а значить – і української мови;
- коли не вийде, зірветься й попереднє, то довести хоча б те, що жалюгідна, відстала та провінційна українська культура в жодний спосіб не порівнюється з “великой русской культурой”.

Т. Шевченко відтворив духовність українського народу, його національну сутність, мову, культуру, історію, людську гідність, пробудив віру в краще майбутнє. Він поклав рідне Слово в міцну основу національного відродження народу, українського державотворення в контексті загальнолюдських цінностей.

Встане правда! встане воля!

І тобі одному

Помоляться всі язики

Вовіки і віки.

Уже тоді для Т. Шевченка кодом порозуміння між народами був критерій свободи, рівности, взаємної поваги до національної ідентичности та до людських прав.

Велич Т. Шевченка також у тому, що він був зрозумілий: і людям з вищою освітою, і тим, котрі освіти зовсім не мали. Він міг промовити до кожного, і кожний бачив приблизно те саме, незалежно від рівня розвитку. Своєю творчістю заклав такий потужний духовний заряд, що став фактично де-юре батьком модерної української політичної нації. У цьому також новаторська сутність поетичного і публіцистичного Слова Т. Шевченка.

За комуністичного, антиукраїнського режиму нав'язували постулат, що Віссаріон Белінський був другом Шевченка. Насправді це не так. Цинізмом історичної, інтелектуальної обмеженості віє від листа В. Белінського до П. Анненкова: “Наводил я справки о Шевченко и убедился окончательно, что здравый смысл в Шевченке должен видеть осла, дурака и пошлеца, а сверх того, горького пьяницу, любителя горелки по патриотизму хохлацкому. Этот хохлацкий радикал написал два пасквиля – один на государя и императора, другой – на государыню и императрицу... Я не читал этих пасквилей, и никто из моих знакомых не читал, но уверен, что пасквиль на императрицу должен быть возмутительно гадок...”¹.

В. Белінський заявляв, що тільки з приєднанням Малоросії до Росії туди “хлинула цивілізація”. Але ж було відомо (та й сам Белінський це, безумовно, знав), що Петро I, Катерина II, вся аристократія московських завойовників завдали по Україні не лише фізичного удару, не тільки смертельно підтяли вольовий елемент народної свободи, а й безпосередньо спричинилися до нищення наукової еліти, інтелектуальних сил, які творили українську націю, її мовний, культурний, духовний світ.

“Був я торік на Україні – був у Межигірського Спаса. І на Хортиці був, і скрізь був, і все плакав, сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, – бодай вони переказилися”², – писав Т. Шевченко до майбутнього наказного отамана Азовського і Чорноморського козацького війська Я. Г. Кухаренка 26 листопада 1844 р.

Росіяни присвоїли собі величезний український культурний спадок, починаючи ще з часів давньоукраїнської держави Русі, Київської Русі, ізолювали Україну від Європи і світу. Навіть питомим українським етнонімом Русь Петро I назвав Московію, яка стала “Российским государством”. “Уся історія творення Російської держави – це водночас історія перетоплення різних ідентичностей в одну – російсько-православну, російсько-імперську, російсько-радянську, російсько-євразійську”³, – наголошує Оксана Пахльовська .

Витворений за часів Петра I постулат, що Російська держава – це єдине і нерозривне ціле, як Свята Трійця, де Московія – “Бог-Отець”, Україна – “Бог-Син”, а Білорусія – “Бог-Дух Святий”, нині наполегливо нав'язує московський патріарх Кіріл. Світові відкрилася також заповітна російська національна ідея – за будь-яку ціну не допустити Україну до союзу з європейськими цивілізованими країнами. Мета Москви – “ізолювати і паралізувати Україну руками Януковича. Підім'яти її під грабiжницький “Митний союз”. Відібрати в Україні Крим і Донбас. Перетворити

¹ *Белінський В. Г.* П. В. Анненкову. – 1–10 декабря 1847 р. // Полн. собр. соч. – Москва, 1956. – Т. 12. – С. 440.

² *Шевченко Т.* Повне зібрання творів: у 6 т. – Т. 6. – Листи. Нотатки. Фольклорні записи. – Київ: Вид-во АН України, 1964. – С. 34.

³ *Пахльовська О.* Тарас Шевченко – письменник ХХІ століття // День. – 2013. – 24–25 трав.

величезну багату країну на чергову “галузь” путінської економіки, заснованої на круговій поруці, грабежі і корупції⁴, – підкреслює московський письменник, есеїст і кінокритик А. Р. Бессмертний-Анзіміров. Про моральність московської адміністрації питання не виникає вже давно. Росія перетворилася на грудну жабу пострадянського простору”.

*... А меж ними і землячки
Де-де проглядають.
По-московській так і ріжуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку
Цвенькать не навчили
По-німецькій – а то тепер
І кисни в чорнилах!
П'явки! п'явки! Може, батько
Остатню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови.
Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом політі.
Московською блекотою
В німецьких теплицях
Заглушені!.. Плач, Україно!
Бездітна вдовице!*

Саме за царювання Катерини II було висунуто ідею “національного єдинства” українського і російського народів. В унісон В. Белінський писав, що історія Малоросії – це побічна ріка, що впадає у велику ріку російської історії. Він стверджував, що малоросіяни завжди були племенем і ніколи не були народом, а тим паче – державою. Нема, мовляв, української мови, а “есть областное малоросийское наречие, как есть белорусское, сибирское и другие областные наречия”⁵.

Усе Шевченкове життя і творчість мають національно-захисний, національно-творчий і національно-жертвний характер. Уся творчість поета пройнята ідеологією національно-визвольної боротьби українського народу, вболіванням за долю інших народів, уярмлених московськими загарбниками.

*Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас сила
І воля святая!*

Відеокамера навічно зафіксувала, як цей уривок з поеми “Кавказ” щиро, безпосередньо і надхненно читав на Євромайдані Сергій Нігоян. У День Соборности України 22 січня 2014 р. ворожі кулі обірвали юнацьке життя цього вірменина – українського патріота, а 26 січня 2014 р., у день, коли білорусу Михайлові Жизневському

⁴ Бессмертний-Анзіміров А. Задушення України як російська національна ідея // День. – 2013. – 20–21 груд.

⁵ Белінський В. Г. Сватаньє // Собр. соч. В 9 т. – Москва, 1976. – Т. 4. – С. 417.

виповнилося би 26 років, десятки тисяч українців-євромайданівців прощалися з його світлою душею, відхід якої в потойбічний світ пришвидшили кровопивці України. Віддали найдорожче – своє життя, за соборну правову демократичну українську Україну Юрій Вербицький, Богдан Калиняк, Роман Сенік та інші лицарі-патріоти.

Аморальні прислужники Януковича, Азарова, Клюєва, Захарченка, Пшонки – беркутівці – повністю роздягнули на морозі Михайла Гаврилюка і по-звірячому знущалися над його тілом, але не зламали української козацької гідності. Горда, мужня, нескорена постава Михайла Гаврилюка випромінювала дух Шевченкової Незламності, Правди, Свободи, Вірності українській Україні.

Саме за світлу перспективу розвитку високодуховної, морально чистої української України віддавали своє життя національно свідомі українці. 20 лютого 2014 р. було оголошено Днем жалоби за загиблими під час масових акцій протестів в Україні. Але того дня (четвер) за вказівкою узурпатора В. Януковича та інших рабів, підніжок, грязі Москви снайпери цинічно, по-звірячому вбили і поранили десятки мирних громадян. За три місяці протестів від зброї ворогів-нелюдів загинуло понад сто українських патріотів із різних областей України, тисячі поранено, покалічено, викрадено. У багатьох із загиблих осиротіли діти: в кількох – четверо дітей, в інших – троє, двоє, одна дитина. В деякого залишилися вдовами вагітні дружини. Убієнних борців за правову, соборну, демократичну, європейську Україну громадськість нарекла Небесною Сотнею. Найважливіше надалі – не лише пам'ятати Героїв України, а й належно допомагати їхнім дітям, дружинам, матерям, сім'ям. Морально-духовне завдання – щоби всі жителі України – Криму, східних, південних областей зрозуміли: кільканадцять людей із силових структур загинуло і постраждало тільки з вини Януковича, його злісного оточення, Партії регіонів і комуністів, а не від якихось мітичних екстремістів, нацистів, “оголтельх буржуазних націоналістів” чи бандерівців.

Соціально-політичні, філософські, естетичні концепції Тараса Шевченка – поета, художника, мислителя, який з прожитих 47 років 24 провів у кріпацтві, 10 років – на засланні, 13 – під наглядом поліції, відіграли вирішальну роль у розвитку національної і соціальної свідомості українців.

Доречно нагадати, що Тарас Шевченко для росіянина Миколи Чернишевського був найвизначнішим представником українського літературного процесу, справді народним поетом. Привертаю увагу до таких сьогодні надто важливих думок М. Чернишевського: “... Якщо є народи, здатні викликати до себе симпатію більше, ніж інші народи, то саме малороси – один з найсимпатичніших. Їхній патріотизм чистий від помислу про поневолення інших; вони прагнуть лише того, щоб їм було легше жити на вільному світі: ніякий інший народ не хочуть вони підкоряти собі чи кривдити”⁶. Надто актуальними є ці слова тепер, коли путінська Росія цинічно розгорнула війну проти України.

Новаторське Шевченкове Слово прозвучало нещадним присудом всьому режимові насильства й брехні, національного та соціального безправ'я, жорстокості російської імперської сваволі. Під впливом творчості Т. Шевченка М. Добрянський-Демкович схарактеризував московський месіанізм так: “Це – вмлість зняти поневоленому народові голову так, щоб він цілував катові руку, і дякував за визволення.

⁶ Чернишевський М. Г. Національна безтактність // Спогади про Тараса Шевченка / упоряд. і приміт. В. С. Бородіна і М. М. Павлюка; передм. В. С. Шубравського, – Київ: Дніпро, 1982. – С. 330.

Ця вмілість – один із проявів цинізму, притаманного російському імперіялізмові, цинізму, що межує із садизмом, – зазначив М. Добрянський-Демкович. – Є в російському імперіялізмі елементарно дика і zarazом вишукано рафінована, люта ненависть супроти кожного, хто прагне бути вільною людиною і не хоче йти в неволю до “визволителів”⁷.

Незламністю українського національного духу пронизаний “Буквар южно-русскій” Т. Шевченка. У кінці березня 1861 р. священник Л. Крамаренко опублікував погромну рецензію в журналі “Домашня беседа”. Зросійщеного священника московського православ’я обурило те, що Т. Шевченко уклав і видав “Буквар” українською народною мовою.

Пригорнімося до “Букваря” і відкриємо для себе забороненого комуністичним режимом Шевченка – справжнього, а не сфальшованого. Читаємо в “Букварі” “Отче наш” і “Вірую”, і моління-роздум Тараса, і поетичний цикл “Давидові псалми”, і українські думи про Олексія Поповича та Марусю Богуславку, які вчать синів і дочок шани до отця і неньки, утверджують віру у свій рід та народ, високо підносять одвічну науку, що зрада губить українську душу і заслуговує кари Божої, і висвячує заповіт нам на прийдешні віки – одержимо працювати для освіти нації, і заповіт цей освітлює весь “Буквар”. Т. Шевченко дібрав до “Букваря” мудрі, цікаві прислів’я, приказки.

*Де є добрі люди,
Там і правда буде,
А де кривда буде,
Там добра не буде.*

*Або Ви, тату, йдіть по дрова,
А я буду дома,
Або я буду дома,
А Ви йдіть по дрова.*

Брехнею увесь світ пройдеши, – та назад не вернешся.

Ревнителі Христової заповіді написали християнам Символ Віри. А Батько Тарас написав українцям “Буквар”, який засвітив молитвою на рідній землі за воскресіння України. Душа Шевченка за велінням Всевишнього переселилася в душу української нації, і ми, українці, з Шевченком безсмертні, бо душа Поета – свята:

*...Жива
Душа поетова святая,
Жива в святих своїх речах,
І ми, читая, оживаєм
І чуєм Бога в небесах.
...Оживу,
Надію в серці привітаю,
Тихенько-тихо заспіваю
І Бога Богом назову.*

⁷ Добрянський-Демкович М. Україна і Росія: історичні нариси на тему російського імперіялізму. – Рим: Укр. Катол. ун-т ім. Св. Климента Папи, 1989. – С. 27.

Т. Шевченко вважав, що освіту в Україні треба будувати національну – і за формою, і за змістом. Людина повинна отримувати знання зі всебічним національно-духовним вихованням. Таку систему освіти і виховання знищував Дмитро Табачник, який належав до злочинної антиукраїнської кліки грабіжників Віктора Януковича. Саме тому 130 років “Буквар” був мовби схований від українців. Лише в 1991 р. лауреат Шевченківської премії Ярема Гоян у видавництві “Веселка” видав “Буквар” Т.Шевченка накладом 100 тисяч примірників з передмовою Олесь Гончара “Батько Тарас – дітям України”. У 2011 р., до 150-річчя виходу у світ, цю книжку у Львові перевидав громадський благодійний фонд ім. Григорія Нудьги (ініціатор А. Бурдейко).

Болісний відгомін імперської глухоти до природних потреб українців розмовляти своєю мовою, розвивати її, милуватись рідним словом сконцентровано в багатьох листах Т. Шевченка до рідних, друзів. Братові Микиті він писав так:

“Микито, рідний брате!... Та, будь ласкав, напиши до мене так, як до тебе пишу, не по-московському, а по нашому...

*Бо москалі чужі люди,
Тяжко з ними жити;
Немає з ким поплакати,
Ні поговорити.*

Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово, нехай хоч раз поплачу веселими сльозами... Ще раз прошу, напиши мені письмо, та по-своєму, будь ласкав, а не по-московському. Оставайся здоров”⁸.

Відомо, що Т. Шевченко написав окремі твори російською мовою. Але як він ставився до цього, можна зрозуміти з листа до Я. Г. Кухаренка від 30 вересня 1842 року: “Переписав оце свою “Слепую” та й плачу над нею, який мене чорт спіткав і за який гріх, що я оце сповідаюся кацапам черствим кацапським словом. Лихо, брате отамане, ей-богу, лихо. Це правда, що окроме Бога і чорта в душі нашій єсть ще щось таке, таке страшне, що аж холод іде по серцеві, як хоч трошки його розкриєш, цур йому, мене тут і земляки, і не земляки зовуть дурним, воно правда, але що я маю робить, хіба ж я винен, що я уродився не кацапом або не французом. Що нам робить, отамане-брате? Прать против рожна чи закопаться заживо в землю – не хочеться, дуже не хочеться мені дрюковать “Слепую”, але вже не маю над нею волі, та цур їй, а обридла вже вона мені”⁹.

Про повісті й щоденник Т. Шевченка, що написані російською мовою, треба говорити в контексті суспільно-політичної ситуації в Росії, її імперської політики на “обрусение” колонізованих народів та життєвих умов Т. Шевченка.

“Батальйонний командир майор Мешков [...] не любив Шевченка за незламність його характеру, за те, що він не вмів і не хотів нікому кланятися, і наказував йому щодня разом з іншими ходити на вчення, де Шевченко вчився марширування та рушничних прийомів, – зазначає у спогадах М. М. Лазаревський – службовець Оренбурзької прикордонної комісії. – З ласки Мешкова Шевченко кілька разів сидів на гавптвахті, і ось за що: якось він просидів добу за те, що надів білі замшеві рукавички на вулиці, а вдруге за те, що, зустрівшись на вулиці з Мешковим, зняв

⁸ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 т. – Т. 6. – Листи. Нотатки. Фольклорні записи. – Київ: Вид-во АН України, 1964. – С. 10.

⁹ Там само. – С. 20.

перед ним картуз правою рукою. При цьому Мешков підкликав його до себе і, сказавши: “Ви ще вважаєте себе за благородну людину, а не знаєте, якою рукою треба знімати картуз перед начальством”, відправив його на добу на гавптвахту.

У казармах Шевченко здебільшого читав, дістаючи книжки у знайомих. Як вияв особливої ласки Шевченкові часом дозволялося відвідувати знайомих на годину або дві; але це рідко обходилося без якихось прикросців. Солдати вкрадуть, бувало, з його шафки книжку і заставлять у шинок. Повернувшись і не знайшовши якоїсь книжки, Шевченко вже знав, де вона, і тільки допитувався, в якому шинку й за скільки заставлено книжку, звідки й викупляв її сам¹⁰.

Дочка І. О. Ускова – коменданта Новопетровського укріплення Н. І. Ускова – розповідала своєму чоловікові М. С. Зарянку, який записав її спогади, що, “прибувши туди, він (І. О. Усков – В. Л.) знайшов Т. Г. Шевченка, який служив там рядовим, у жалюгідному стані: надто суворо поводитися з ним безпосередні начальники.

Перше полегшення засланського життя Шевченка виявилось у тому, що комендант Усков, вступивши на свою посаду, не вимагав уже від нього відбувати службу з усією суворістю, яку накладала на рядового військова дисципліна, і просив його з’являтися в ладі (шику) лише в найнеобхідніших випадках, коли нехтування службою могло спричинитись до неприємностей.

Деяких офіцерів, через їх тупість, вельми шокувало перебування рядового Шевченка в їхньому товаристві, коли він бував гостем у коменданта. Явна перевага, яка інколи віддавалась йому, і полегшення, які зробив для нього Усков, виявлялись і в тому, що Тарасові Григоровичу вже не забороняли читати, писати й малювати, і навіть сприяли цьому. Усе це обурювало тих, хто недобррозичливо ставився до Шевченка, настроювало їх проти коменданта й стало причиною доносу на Ускова головному начальнику краю Перовському. Проте на донос граф не відреагував¹¹.

У ті часи в далеких східних губерніях Росії багато що доручалося “на усмотрение начальства”. Зрозуміло, що І. О. Усков (комендант Новопетровського укріплення) не міг би дозволити Шевченкові послаблень і приятельських стосунків, якби не отримав натяку від генерал-губернатора Перовського. Фактично Шевченкові від 1854 р. *дозволено було писати російською мовою – під наглядом і цензурою офіцерів*. За традицією російської бюрократії заборони мали письмову форму, а дозволи і послаблення – усну...

Безперечно, Т. Шевченко з великою повагою ставився до Герцена, Лермонтова, Кольцова, Чернишевського, Некрасова, Михайлова, братів Курочкіних і братів Жемчужникових, Тургенєва, Аксакова, Щепкіна, сім’ї Ф. М. Толстого, яка допомагала Шевченкові вирватись із заслання, та багатьох інших передових людей Росії. Але високе почуття національного обов’язку в Т. Шевченка не знало компромісу. У нього не було половинчатости, роздвоєности, невпевнености, коли йшлося про українську справу.

¹⁰ Лазаревський М. М. “Із спогадів про Т. Г. Шевченка” // Спогади про Тараса Шевченка / упоряд. і приміт. В. С. Бородіна і М. М. Павлюка; передм. В. Є. Шубравського. – Київ: Дніпро, 1982. – С. 186.

¹¹ Зарянка М. С. Спогади Н. І. Ускової про Т. Г. Шевченка // Спогади про Тараса Шевченка / упоряд. і приміт. В. С. Бородіна і М. М. Павлюка; передм. В. Є. Шубравського. – Київ: Дніпро, 1982. – С. 241–242.

Євген Сверстюк слушно наголошує, що “здогади” радянських шевченкознавців про причини писання “інтимного щоденника” російською мовою йдуть від тенденції уподібнювати Шевченка до себе. Насправді, поет ще довго після звільнення, яке теж було напівофіційним, був готовий до чергового арешту, допитів і пояснень... Однак він не зробив жодного кроку, щоб маскувати свої твори під офіційну кон’юнктуру. А це вже було важко зрозуміти радянським літературознавцям... то вони такий крок зробили за нього – “добровільним вибором” російської мови...”¹².

Публіцист Сергій Грабовський підкреслює, що “дозвіл писати був отриманий тільки тоді, коли Шевченко добував останні роки солдатчини в Новопетровському укріпленні на Мангишлаку, – писати тільки російською мовою, і то – під доглядом офіцерів”¹³. Це також був один із складників зловісної політики московської імперської влади, яка намагалася зросійшити українців, перетворити Україну на територію без національного обличчя. Однак, на відміну від Гоголя і Кукольника, Т. Шевченко не захотів розчинитися в імперському “російському морі”, хоч міг це зробити.

У листі до Г. Ф. Квітки-Основ’яненка від 8 грудня 1841 р. Т. Шевченко писав: “Ще посилаю вам кацапські вірші своєї роботи. Коли доладне що, то дрюкуйте, а коли ні, то закурить люльку, коли люльку курите. Це, бачте, пісня з моєї драми “Невеста”, що я писав до вас, трагедія “Никита Гайдай”. Я перемайстрував її в драму. Я ще одну драму майструю. Назоветься “Слепає красавица”. Не знаю, що з неї буде, боюсь, щоб не сказали москалі *mauvais sujet*, бо вона, бачте, з українського простого біту. Ну, та цур їм, москалям. Посилаю вам білети на “Гайдамаки”, роздай[те], будьте ласкаві, як умієте, вони вже надрюковані. Та... ей-богу, сором сказати, нема чим викупить з дрюкарні. Малюю вашу панну Сотниківну. Хотів кончить до Різдва, та й не знаю, бо тут тепер ні день, ні ніч, так, чортзна-що. Прокинешся рано, тільки що заходишся малювати, дивишся, вже й ніч. Отаке-то лихо. Тільки пензлі миєш, більш нічого. Спасибі вам і панові Артемовському за ласкаве слово. *І спасибі всім тим, хто пише по-нашому або про наше*. Покланяйтеся їм, кого знаєте і хто чув про мене. Оставайтеся здорові, не забувайте, а вас ніколи не забуде Т. Шевченко”¹⁴.

Однак варто віддати належне Кобзареві, котрий умів вчасно зупинитися. “То що ж зупиняло його?– запитує філософ Петро Кралюк і відповідає. – Здорова селянська натура, яка не сприймала фальшивої імперської мішури і насміхалася із чванства батюшки-царя та його слуг. А ще, певно, в Кобзаря озвалася гідність предків-козаків, які не хотіли терпіти насильства над собою. Тому для Шевченка ієрархічна влада, побудована на тупому насильстві, виглядала абсурдно. Згадаймо хоча б відому сцену генерального мордобиття в поемі-комедії “Сон”. Такої ядучої та водночас символічно-глибокої сатири на Російську імперію ми не зустрічаємо в тогочасній літературі”¹⁵. Вона надто актуальна сьогодні для характеристики системи путінської авторитарної влади, яка підпорядкувала собі засоби масової

¹² Свєрстюк Є. Внутрішня свобода // Літ. Україна. – 2011. – 21 квіт.

¹³ Грабовський С. “Шевченкіана по-жандармському” на оренбурзькому телебаченні // День. – 2013. – 14 берез.

¹⁴ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 т. – Т. 6. – Листи. Нотатки. Фольклорні записи. – Київ: Видавництво АН України, 1964. – С. 15.

¹⁵ Кралюк П. Тарас Шевченко: заперечення імперськості // День. – 2013. – 7–8 берез.

інформації. Російські проімперські, шовіністичні газети, телеканали і радіо зухвало маніпулюють громадською свідомістю, паплюжать українські національні цінності, підтримують московську агресію в Україні.

Наголошую, що Т. Шевченко не був русофобом. Він був, підкреслює Сергій Грабовський, переконаним імперієфобом (не має значення, про яку імперську політику йшлося – Варшави чи Петербурга)¹⁶. Про це свідчить зміст “Передмови” до нового видання “Кобзаря”, яку він підготував у 1847 р. Однак арешт завадив здійснити задумане. Вперше ознайомив читачів з “Передмовою” – блискучим публіцистичним твором Т. Шевченка журнал “Былое” аж у 1906 р. (кн. VIII).

Надто актуальними нині є думки Т. Шевченка, які безпосередньо стосуються не лише письменників, а й журналістів: “Щоб знать людей, то треба пожить з ними. А щоб їх списувать, то треба самому стать чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу. Отойді пишть і дрюкуйте, і труд ваш буде трудом чесним”.

У “Передмові” до “Кобзаря” Т. Шевченко наголошував: “*А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди*”.

В умовах мертвої московської темряви Т. Шевченко мужньо оре свій переліг – убогу ниву, сіє українське Слово та закликає працювати в ім’я матері-України.

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б’ється – ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди! ...*

Ідея здійснення Слова, його проростання істиною в свідомості й душах українських людей, віра в його місієне покликання були визначальними в творчому самозвершенні Шевченка.

У наш час цинічного наступу різних зовнішніх і внутрішніх недругів на українськість Т. Шевченко виконує функцію національного “вирівнювача хребта” (О. Палій). Адже вороги української держави усіх мастей, які в інформаційному просторі України не перестають розігрувати антиукраїнські шовіністичні шабаші, добре розуміють, що мова – найбільший національний скарб, вона є вищою основою духовного стану, найголовнішим засобом етнічної ідентичності, – і тому не відмовляються від політики російщення, американізації і навіть африканізації. На жаль, “справа українського слова, українського розвою чужа для великоруської суспільности, – зазначав Іван Франко. – Українській суспільности прийдеться видержувати хронічну, довгу, але не менш важку боротьбу з російською суспільністю та крок за кроком відвойовувати собі у неї право на самостійний розвій”¹⁷.

Між рабством і боротьбою Т. Шевченко незмінно обирає боротьбу – як у власному житті, так і в суспільному ідеалі. Він сформулював візію українського майбутнього, що базується на трьох найосновніших національних ідеалах,

¹⁶ Грабовський С. “Шевченкіана по-жандармському” на оренбурзькому телебаченні // День. – 2013. – 14 берез.

¹⁷ Франко І. Сухий пень // Мозаїка. Із творів, що не ввійшли до зібрання творів у 50 томах / упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Львів: Каменяр, 2001. – С. 279–280.

найголовніших цінностях – Бог, Україна, Свобода. Вони визначають орієнтири життя і окремої людини, і цілого народу.

Визначальною сутністю шевченківської філософії національної ідеї, про що замовчували “шевченкознавці” в радянські часи, була й залишається ідея національної державности, яку Т. Шевченко показав через архетипи “Дім”, “Поле”, “Храм”. “У широкому плані символіка концепту “Дім” позначає святе докільля буття людини, в якому вона (як господар оселі) може займати чільне місце... Символ “Дім” характеризує антропоцентричне буття від сім’ї до національної солідарности. “Дім” – це ніша людини в Універсумі. Так само в загальному визначенні символіка концепту “Поле” знаменує життєвий топос людности... Тут ідеться насамперед про “поле життя”, джерело багатства, економічний простір виживання. ...Ідея “Храму” пов’язана зі святинями людини та її етносом... Він поєднується з національною ідеєю і в цьому розумінні означає зв’язок небесного та земного, ідеологію софійного, освяченого мудрістю буття”¹⁸, – наголошував філософ Сергій Кримський.

Тільки національна держава повністю і на всіх рівнях Словом і Ділом може захистити націю та її буття, створити потрібні умови для її розвою. Тільки у власній “хаті”, у своїй державі людина, народ стає справжнім господарем своєї долі на своїй землі, не слугою, а газдою перед світом стає (І. Франко). Тільки в Соборній Самостійній Українській Державі можуть утверджуватися “й правда, і сила, і воля” – може бути забезпечене національне життєстверджуюче існування. Отже,

*Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В остатню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Тарас Шевченко вірив в особливу місію українського Слова, яке, народившись від Правди, вселиться в людські душі, освітить їх світлом Істини, національним духом, загальнолюдською любов’ю. Тоді Господь, перейнявшись болями і тривогами української нації, дослухається до Шевченкової молитви:

*А всім нам вкупі на землі
Єдинодумліє подай
І братолюбіє пошли.*

¹⁸ Кримський С. Під сигнатурою Софії. – Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська Академія”, 2008. – С. 291–292.